

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Henna Harjunen

KOLMIPORTAINEN TUKI
PROSESSINA VAASAN KAUPUNGIN
VARHAISKASVATUKSESSA

Sosiaali- ja terveysala
2016

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Henna Harjunen
Opinnäytetyön nimi	Kolmiportainen tuki prosessina Vaasan kaupungin varhaiskasvatuksessa
Vuosi	2016
Kieli	suomi
Sivumäärä	42+5 liitettä
Ohjaaja	Kaisa Konttinen

Tutkimus toteutettiin kolmessa Vaasan kaupungin päiväkodissa. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää lastentarhanopettajien kokemuksia kolmiportaisen tuen toteutumisesta ja toimivuudesta varhaiskasvatuksessa. Onko kolmiportaisen tuen prosessi lastentarhaopettajien mielestä toimiva ja ovatko lapsille suunnatut tukitoimet laadukkaita? Tutkimukseen osallistui 12 lastentarhanopettajaa kolmesta Vaasan kaupungin päiväkodista. Kolmiportainen tuki sisältää kolme tasoa: yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Kolmiportaisen tuen tarkoitus on tukea lapsen kehitystä tämän tarpeiden mukaan.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostuu erityisvarhaiskasvatuksesta, kolmiportaisen tuen teoriasta sekä laadusta varhaiskasvatuksessa. Keskeisiä käsitteitä ovat kolmiportainen tuki, erityisvarhaiskasvatus, varhainen puuttuminen ja lastentarhanopettajan ammattitaito. Tutkimusaineisto kerättiin puolistrukturoiduilla kyselomakkeilla, joissa oli sekä monivalintakysymyksiä että avoimia kysymyksiä. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Tutkimustuloksista ilmeni lastentarhanopettajien turhautuminen kolmiportaisen tuen prosessin hitauteen. Tukitoimet aloitetaan päiväkodissa heti kun tuen tarve huomataan, mutta esimerkiksi erityisen tuen päätöksen saaminen kestää liian kauan. Huolta herättivät terapeuttien puute ja kiertävän erityislastentarhanopettajan kiireinen aikataulu. Päiväkodin henkilökunnan koettiin olevan ammattitaitoisia ja motivoituneita tukemaan tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevia lapsia.

Avainsanat	kolmiportainen tuki, laatu, varhainen puuttuminen, erityisvarhaiskasvatus
------------	--

ABSTRACT

Author	Henna Harjunen
Title	Three-Step Support Model as a Process in the Early Childhood Education in the City of Vaasa
Year	2016
Language	Finnish
Pages	42+5 Appendices
Name of Supervisor	Kaisa Konttinen

The aim of this bachelor's thesis was to outline the opinions and experiences of kindergarten teachers who work with children with special needs. The focus was on finding out what they think about the support system we have in early childhood special education. Is it sufficient or should it be improved and is the level of quality in the support system good enough? The study was carried out among the kindergarten teachers at three day-care centers in Vaasa.

The research was carried out as a qualitative research. Kindergarten teachers of the day-care centers were given questionnaires to fill in. Each questionnaire contained twelve questions. The theoretical part of the research deals with three-step support and early childhood special education, early intervention and quality at early childhood education.

The results showed that the kindergarten teachers are very frustrated because of the slowness of the support system. It takes too long to get help and support to the children with special needs. Kindergarten teachers are concerned over the lack of therapists and the early special education teacher's busy schedule. The staff in day-care center is professional and motivated to support children with special needs.

Keywords	Three-step support, early childhood special education, early intervention, quality
----------	--

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	8
2	ERITYINEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA	9
	2.1 Erityisvarhaiskasvatus.....	9
	2.2 Varhainen puuttuminen.....	11
	2.3 Havainnointi ja arviointi	12
	2.4 Yhteistyö huoltajien kanssa	14
3	KOLMIPORTAINEN TUKI.....	16
	3.1 Yleinen tuki.....	16
	3.2 Tehostettu tuki	17
	3.2.1 Pedagoginen arvio	17
	3.2.2 Oppimissuunnitelma	18
	3.3 Erityinen tuki	18
	3.3.1 Pedagoginen selvitys.....	19
	3.3.2 Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma	19
4	LAATU VARHAISKASVATUKSESSA.....	21
	4.1 Lastentarhanopettajan ammattitaito	21
	4.2 Lastentarhanopettaja, erityislastentarhanopettaja ja kiertävä erityislastentarhanopettaja	22
	4.3 Tukemisen muodot varhaiskasvatuksessa.....	23
	4.4 Moniammatillinen yhteistyö	24
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	26
	5.1 Tutkimusongelma ja -tarkoitus	26
	5.2 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu	26
	5.3 Aineiston analyysi.....	27
	5.4 Luotettavuus ja eettisyys.....	28
6	TUTKIMUSTULOKSET	29
	6.1 Alkukartoitus vastaajista.....	29

6.2	Koulutuksen tarve kolmiportaisesta tuesta	30
6.3	Erityislapsille suunnattujen tukien riittävyys ja laatu	31
6.4	Resurssien riittävyys erityislasten tukemiseen.....	31
6.5	Tehostetun tai erityisen tuen tarpeeseen tarttuminen.....	32
6.6	Tuen antamisesta tehtävät päätökset.....	33
6.7	Tukitoimien käyttöönotto.....	33
6.8	Yhteistyö erityislastentarhanopettajan kanssa	34
6.9	Kolmiportaisen tuen toteutuminen omassa yksikössä	35
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	36
8	POHDINTA.....	39
	LÄHTEET.....	43

LIITTEET

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Kolmiportaisen tuen malli

s. 16

LIITELUETTELO

LIITE 1. Kyselylomake

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aiheena on kolmiportainen tuki varhaiskasvatuksessa. Aiheen valinta lähti opinnäytetyön tekijän kiinnostuksesta erityislapsia kohtaan sekä siitä, että kolmiportainen tuki on vielä melko uusi ja vähän puhuttu asia varhaiskasvatuksen maailmassa. Opinnäytetyön tarkoitus on tarkastella lastentarhanopettajien näkemyksiä kolmiportaisen tuen toteutumisesta ja sen laadusta Vaasan varhaiskasvatuksessa. Tutkimus toteutettiin kolmessa Vaasan kaupungin päiväkodissa. Tarkoitus oli selvittää kuinka toimivaksi prosessiksi lastentarhanopettajat kokevat kolmiportaisen tuen. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena lastentarhanopettajille jaetuilla kyselylomakkeilla. Kyselyyn vastanneita lastentarhanopettajia oli yhteensä 12.

Kolmiportainen tuki jaetaan kolmeen osaan: yleiseen tukeen, tehostettuun tukeen sekä erityiseen tukeen. Tässä opinnäytetyössä syvennyttään pääosin tehostettuun- ja erityiseen tukeen sekä niiden toteutumiseen. Teoriaosuudessa käsitellään pääosin kolmiportaista tukea, varhaista puuttumista, erityisvarhaiskasvatusta sekä lastentarhanopettajan ammattitaitoa ja laatua varhaiskasvatuksessa. Näihin liittyen teoriaosuus käsittelee myös päiväkodin ja vanhempien yhteistyötä sekä moniammatillista työskentelyä.

Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia eri päiväkodeissa työskentelevien lastentarhanopettajien näkemyksiä siitä, kuinka tehokkaasti ja toimivasti tukea tarvitsevalle lapselle saadaan tuen toteuttamisen päätös ja ovatko saatavat tukitoimet riittävät. Löytyykö päiväkodeista eroavaisuuksia ja ovatko lastentarhanopettajat tyytyväisiä oman päiväkotinsa toimintaan, kun lapsen tuen tarve on tunnistettu. Kokevatko lastentarhanopettajat, että kolmiportaiseen tukeen on saatu riittävästi koulutusta vai olisiko lisäkoulutus tarpeen. Tavoitteena on myös lisätä tietoisuutta kolmiportaisesta tuesta sekä erityisen tuen tarpeesta.

2 ERITYINEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11). Varhaiskasvatus on suunnitelmallista, leikkikeskeistä sekä tavoitteellista yhteistoimintaa ja vuorovaikutusta. Tukea tarvitsevien lasten kohdalla varhaiskasvatukseen liittyy myös tukipalveluiden järjestäminen päiväkodin ja muiden palvelujärjestelmien taholta. (Heinämäki 2004,9.)

2.1 Erityisvarhaiskasvatus

Erityisvarhaiskasvatus -termi muodostuu varhaiskasvatuksesta, johon sisällytetään myös erityiskasvatukselliset elementit (Pihlaja 2006, 14). Erityisvarhaiskasvatus sisältää kaikki palvelut lapselle, jolla on tuen tarve, ja hänen perheelleen. Erityisvarhaisopetus eroaa erityisvarhaiskasvatuksesta siten, että se sisältää ainoastaan päivähoidossa järjestetyn erityiskasvatuksen. (Heinämäki 2004,9.) Erityiskasvatus päivähoidossa liittyy nykyään usein tavallisen lapsiryhmän toimintaan. On jo hyvin tavallista, että tukea tarvitseva lapsi on läsnä tavallisessa päiväkotiryhmässä. Päiväkodin arjessa erityisyyttä ei pyritä korostamaan ja varhaiskasvatuksen yleiset tavoitteet ja menetelmät ovatkin yleensä hyvin lähellä erityislapsen tukea. (Heinämäki 2004, 48.)

Lapsiryhmää, jossa on ainoastaan erityislapsia, kutsutaan segregoiduksi erityisryhmäksi. Tavallisissa lapsiryhmissä on myös paljon erityislapsia. Tällaisissa tapauksissa erityislapsi on ryhmässä kahden lapsen paikalla. (Takala 2006, 38.) Erityisvarhaiskasvatusta toteutetaan päivähoidon tavallisissa lapsiryhmissä sekä erityisryhmissä. Jos ryhmän lapsista suurempi osa on tavanomaisesti kehittyneitä ja pienempi osa erityistä tukea tarvitsevia, kyse on integroidusta erityisryhmästä. (Pihlaja 2004, 14–15.) Integroidussa erityisryhmässä on yleensä noin viisi erityislasta ja seitsemän tukilasta (Takala 2006, 38). Käsite integraatio tarkoittaa erityislapsen täyttä osallistumisoikeutta ja tasa-arvoisuutta. Käytännössä se tarkoittaa erityislapsen sijoittamista tavallisten lasten ryhmään. Integraation avulla pyritään opettamaan yhteistyötä, hyväksyntää ja sosiaalista vuorovaikutustaitoja erilaisten lasten kesken. (Peda.net 2013.)

Varhaiskasvatuslaissa sanotaan, että varhaiskasvatuksen tavoitteena on yksilöllisen tuen tarpeen tunnistaminen sekä tarpeen ilmettyä tarkoituksenmukaisen tuen järjestäminen lapselle monialaisen yhteistyön avulla (L8.5.2015/580). Lapsen tuen tarve pyritään määrittämään, vaikka lähtökohdat tarpeiden määrittelyssä ja havainnoinnissa ovat erilaisia. Määrittelyssä nousee esille ongelma normaalisuuden ja erilaisuuden välillä. Toiselle normaali voi olla toiselle epänormaali. Tavoitteena on kuitenkin saada laaja-alainen näkemys lapsen tuen tarpeesta sekä pyrkiä vastaamaan niihin lapsen varhaiskasvatusta tukien. (Huhtanen 2004, 11.)

Lapsen tuen tarve voi ilmetä monella eri kehityksen osa-alueella. Haasteita voi olla esimerkiksi fyysisen-, sosiaalisen-, emotionaalisen- tai kognitiivisen kehityksen alueella. Haasteita voi olla myös kielen ja kommunikaation alueella tai esimerkiksi tarkkaavaisuuden suuntaamisessa tai ylläpitämisessä. Lapsi voi tarvita tukea, jos hänellä on jokin synnynnäinen ominaisuus tai vamma, esimerkiksi kuulovamma tai näkövamma, tai jokin pitkäaikaissairaus. Myös esimerkiksi lastensuojelun tarve tai lastensuojelun asiakkuus tulee ottaa huomioon. (Pihlaja 2006, 13.) Oppimisvaikeudet ovat lapsilla yleisiä ja niihin liitetään usein myös sosiaalisen kehityksen haasteet, joita on esimerkiksi vuorovaikutustaitojen puute (McEnhill 2010, 121). Pihlajan ja Koivusen (2010) tutkimuksessa päivähoiton opettajilta kysyttiin, millaisia erityisen tuen tarpeita lapsilla esiintyy. Näitä olivat esimerkiksi aggressiivisuus, itsehillinnän ja itsesäätelyn ongelmat, autistiset piirteet, puutteelliset leikkitaidot, motoriikan ongelmat, kielen kehityksen pulmat, kommunikointi ei puheen avulla, ohjeiden vastaanottamisen vaikeus sekä keskittymisvaikeudet. (Alijoki & Pihlaja 2016, 263-264.)

Lapsen vanhemmat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö ovat usein ensimmäiset lapsen tuen tarpeen arvioijat. Vaikka tuen tarve olisi määritelty jo aiemmin, tulee varhaiskasvatushenkilöstön arvioida tuen tarve myös varhaiskasvatusympäristössä. Lasta ja hänen tuen tarvettaan arvioidessa, tulee ottaa huomioon lapsen toimintakyky sekä toimintamahdollisuudet erilaisissa kasvatustilanteissa ja ympäristöissä. (Heinämäki 2004, 22.) Lapsen toimintaa sekä kehityksen eri osa-alueita arvioidaan ja niistä pyritään löytämään lapsen vahvat osaamisen alueet sekä ne alueet, joissa lapsi tarvitsee ohjausta ja tukea. Myös lapsen fyysiseen

ympäristöön ja ympäristön toimivuuteen tulee kiinnittää huomiota. Lapsen kannalta on myös tärkeää tarkastella, millainen lapsiryhmä on osallisuuden ja vuorovaikutuksen paikkana, ja millaiset ovat pedagogisen toiminnan rakenteet ja sisällöt. (Pihlaja 2006, 16.)

2.2 Varhainen puuttuminen

Varhainen puuttuminen ja -havaitseminen ovat viime vuosien aikana korostuneet erityisen tuen tarpeen lisääntyessä (Heinämäki 2004,56). Jonesin (2004) mukaan varhainen tunnistaminen on toivottavaa, sillä se hyödyttää lasta pitkällä aikavälillä. Ongelmat tulisi tunnistaa niin varhain kuin mahdollista, jotta lasta pystytään auttamaan. (Pihlaja 2006,14.) Varhaisella puuttumisella voidaan sanoa olevan kaksi muotoa: ongelmien ennaltaehkäisy sekä korjaava toiminta. Lapsen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen turvaaminen päivähoidossa sekä vanhempien työssä käymisen mahdollistaminen on jo sinällään ennaltaehkäisevää työtä. Erityisen tuen tarpeen tunnistaminen ja siihen puuttuminen taas luokitellaan korjaavaksi toiminnaksi. Sitä voidaan päivähoidossa toteuttaa sekä yksilö- että ryhmätasolla. Päivähoidossa korjaavaa toimintaa voidaan toteuttaa esimerkiksi eri asiantuntijoiden tarjoamina kuntoutuksina tai erityislastentarhanopettajan ohjauksena. Korjaavaa toimintaa on myös esimerkiksi olosuhteiden muuttaminen lapsen tarpeiden mukaan. (Huhtanen 2004, 45.)

Varhaista puuttumista parhaimmillaan olisi heti varhaisvuosina annettu erityispedagoginen ohjaus ja opetus. Tuen tarpeeseen tarttuminen heti varhaisvuosina on kuntoutuksen kannalta tuloksellisinta ja se auttaisi ehkäisemään ennalta lisäongelmien syntyä. Lapsen aivojen muovautumisen kannalta varhaisvuosina annettu kuntoutus on tehokkaampaa kuin myöhemmin aloitettu kuntoutus. (Heinämäki 2004, 47.) Varhaisvuosien kehityksellä, kokemuksilla ja oppimisella on sekä aivotutkimuksen että kehityspsykologian näkökulmista suuri merkitys. Varhaisvuosina koetut asiat vaikuttavat erityisellä tavalla lapsen mielen ja aivojen kehittymiseen. (MLL 2016 a.) Varhaislapsuudessa voidaan pyrkiä ennakoimaan myöhemmin erityisopetuksen tarpeena ilmeneviä ongelmia. Esimerkiksi varhaislapsuudessa havaittu kielellisen kehityksen vaikeus voi

aiheuttaa myös sosiaalis – emotionaalisia ongelmia. Jos lapsi ei saa tukea vuorovaikutukseen, se voi näkyä itsetunnon heikkenemisenä ja sosiaalisten taitojen puutteena. Kielen kehityksen lapsi voi omaksua myöhemminkin, mutta ilman oikeanlaista tukea, sosiaalisen kehityksen vajavuus voi jäädä pysyväksi. (Heinämäki 2004, 48.)

Kun puhutaan varhaisesta puuttumisesta, voidaan puhua myös preventioista. Preventiotasoja on kolme: primaaripreventio, sekundaarinen preventio sekä tertiaarinen preventio. Kyseiset tasot eroavat toisistaan päämäärän sekä ajankohdan mukaan. Primaariprevention tarkoitus on ehkäistä ja vähentää normaaliväestössä esiintyviä ongelmia. Esimerkiksi liikenneturvallisuuden lisääminen tai alkoholin vaaroista puhuminen luokitellaan primaaripreventioksi ja merkittävänä välineenä siinä on lainsäädäntö. Varhaiskasvatuksessa primaaripreventiona toimii esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen. Sekundaarisessa preventiossa pyritään vähentämään jo esiin tulleiden ongelmien vaikutusta. Päiväkodin arjessa tämä näkyy esimerkiksi pienryhmätoimintana. Tertiaarisessa preventiossa halutaan minimoida jo aiheutunutta toimintakyvyttömyyttä kuntouttavin toimenpitein. Päiväkotikäisen lapsen kohdalla tämä tarkoittaa lapselle järjestettyä kuntoutusta ja terapiaa. (Huhtanen 2004, 43–44.)

Varhaiseen puuttumiseen ja ennaltaehkäisyyn liittyy myös organisaation kyky kehittyä. Kun organisaatio, eli tässä tapauksessa päiväkotikoti, pystyy mukautumaan ympäröivässä yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin, se pystyy myös vastaamaan tuleviin haasteisiin paremmin sekä kehittämään omia toimintamallejaan. (Oja 2012,42.) Lapsen kehitystä tukeva ja ennaltaehkäisevä varhaiskasvatus perustuukin laadukkaalle ja hyvälle perustyölle. Laadukas perushoito auttaa tukemaan lapsen kehitystä niin, etteivät lievät kehityksen viiveet vaikeudu tai kasaudu. (Heinämäki 2004, 56–57.)

2.3 Havainnointi ja arviointi

Aikuisen havainnoidessa lasta, hänen pyrkimyksensä on ymmärtää tätä. Millainen on lapsen kokemusmaailma, kehitys ja kasvu. Mitkä ovat lapsen tarpeet, toiveet ja kiinnostuksen kohteet. Havainnointia voi tapahtua yksittäisessä ohjatussa tai

vapaassa tilanteessa ja sitä toteutetaan yleensä päivähoidossa leikin, arkirutiinien tai opetustilanteiden aikana. (Huhtanen 2004, 67.) Tukea tarvitsevan lapsen havainnointi on tärkeää, jotta pystytään luomaan lapsesta kokonaiskuva tuen suunnittelun pohjaksi. Mitkä asiat kiinnostavat ja innostavat lasta ja mitkä ovat hänen vahvuutensa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 35.) Havainnointi on työväline ja sen avulla pyritään sulkemaan pois luulot, tuntumat ja tunteet. Lasta havainnoidessa on hyvä miettiä, että mitä, miksi ja miten lasta havainnoidaan. (Heinämäki 2000, 40.)

Varhaiskasvatuksessa lapsen arviointi pohjautuu paljolti havainnointiin joko vapaamuotoisesti tai erilaisia valmiita arviointivälineitä ja lomakkeita käyttäen (Fonsén, Heikka, Hujala & Turja 2016, 58). Havaintojen kirjaamista ylös kutsutaan dokumentoinniksi. Dokumentointi on apuna toiminnan arvioinnissa ja suunnittelussa ja sen avulla pystytään tutkimaan lapsen kehitystä. Dokumentoinnin avulla asioihin pystytään palaamaan myöhemmin ja se antaa myös vanhemmille mahdollisuuden saada tietoa päivähoidossa vietetystä ajasta ja lapsensa kehityksestä. Tällaisen arvioinnin avulla pystytään myös tunnistamaan erityisen tuen tarpeet erilaisissa arkisissa tilanteissa. (webfronter.com 2016.)

Päiväkotikäisen lapsen havainnoinnissa on hyvä muistaa, että lapsesta saa hyvin paljon tietoa havainnoimalla tämän leikkiä. Lapsi liittyy leikkiinsä paljon sellaisia asioita, joita hän ei muulloin ilmaise. Leikkiä havainnoidessa on kuitenkin hyvä tietää lapsen mahdolliset kehityksen ongelmat ja, että ne usein viivästyttävät myös leikin kehitystä. Tällöin on tärkeää, että lasta havainnoiva aikuinen pystyy irtautumaan ikään sidotuista ennakko-odotuksista. (Heinämäki 2000, 42.) Kun lapsen leikkiä seurataan, on hyvä huomata, että leikki on lapselle kuin terapiaa. Leikin avulla lapsi voi käsitellä ympäristöstä ja itsestä tulevia paineita ja etsiä niille luovasti ratkaisuja. Leikki mahdollistaa myös erilaisten taitojen harjoittamisen ilman, että tarvitsee pelätä epäonnistumista. (MLL 2016 b.)

Tuen tarpeessa olevaa lasta havainnoidessa on tärkeää, että havainnointi on säännöllistä ja systemaattista ja siitä tehdyt muistiinpanot ovat mahdollisimman tarkat (Kontu & Suhonen 2006, 28). Havainnointi lähtee liikkeelle usein ohjaajien

huolen heräämisestä. Lapsiryhmässä ohjaajat ovat ensisijaisesti havaintojen tekijöitä. Mahdollisen tukea tarvitsevan lapsen havainnointi auttaa seulomaan huolta herättäviä asioita. Lapsesta kirjattu arviointitieto on tällaisessa tilanteessa arvokasta. Nykytilanteen määrittämiseen tarvitaan sekä jo olemassa olevaa tietoa lapsesta, että lapsesta tehtyjä havaintoja ja arvioita. Arkisista tilanteista kerätyt havainnot ja kirjaukset ovat arvokkaita myös silloin, kun lapsi on mahdollisesti menossa tutkimuksiin. (Huhtanen 2004, 70.)

2.4 Yhteistyö huoltajien kanssa

Huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön yhteistyö tulee huomioida tukea tarvitsevan lapsen hoidon ja kasvatuksen suunnittelussa. Huoltajilla täytyy olla mahdollisuus osallistua tukea tarvitsevan lapsen palveluiden järjestämisen suunnitteluun. Huoltajat, jotka yleensä ovat lapsen vanhemmat, tuovat lapsen kasvatuksen suunnitteluun tuntemuksen omasta lapsestaan ja perheestään. (Heinämäki 2004, 24.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005) mukaan yhteistyössä yhdistyy lapsen kannalta kahden tärkeän tahon tiedot ja kokemukset. Vanhemmat ja varhaiskasvatuksen kasvattajat toimivat yhteistyössä luoden lapsen hyvinvoinnille parhaat edellytykset. Jos vuorovaikutussuhde ei ole vanhempien ja päiväkodin kasvattajien välillä luotettava ja avoin, on mahdollista, että vanhempi pyrkii myötäilemään kasvattajan mielipiteitä välttääkseen leimautumisen ongelmalliseksi vanhemmaksi. Myös päiväkodin kasvattaja voi pyrkiä olemaan vanhempien kanssa samaa mieltä, jotta konfliktit ja erimielisyydet voitaisiin välttää. (Dale 1996, 76.)

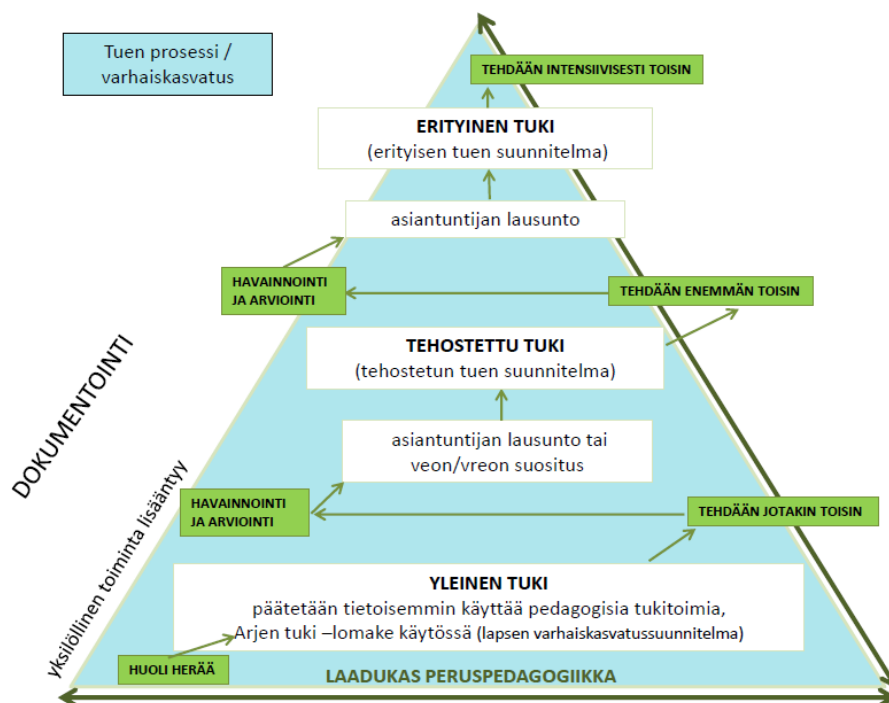
Vanhempien ja päiväkodin kasvattajien väliset vuorovaikutussuhteet ovat lapselle tärkeitä. Perheen kuulemisella osallistetaan perhe yhteiseen päämäärään ja tavoitteisiin lapsen kehityksen tukemisessa. Kun hoitosuhde lapseen alkaa, pyritään lapseen ja hänen perheeseensä tutustumaan heidän omassa ympäristössään eli kotona. Siten opettaja tutustuu parhaiten perheen kulttuuriin ja vanhempien tapaan olla lastensa kanssa. Perhelähtöinen työskentelytapa pyrkii tukemaan vanhempia kasvatustyössä sekä vahvistamaan vanhempien osallisuutta hoidon ja opetuksen suunnittelussa. (Kontu & Suhonen 2006, 30.)

Tuen tarpeessa olevan lapsen vaikeudet herättävät vanhemmissa epävarmuutta ja huolta (Huhtanen 2004, 71). Vanhemmat kokevat mahdollisesti tarvitsevänsä tukea erityislastentarhanopettajalta silloin, kun keskustellaan jo olemassa olevista ongelmista tai lapsen kehitykseen liittyvistä riskitekijöistä. Erityisopettaja voi olla perheen tukena ja auttaa yhdessä moniammatillisen tiimin kanssa vanhempia löytämään heille perheen ulkopuolelta omat tukiverkostonsa. (Kontu & Suhonen 2006, 29.) Tuen saaminen koko perheelle on tärkeää, jotta perheen arki ja vanhempien oma jaksaminen helpottuisi. Erityislapsen perheessä arkeen lisähaastetta tuo erilaisten ammattilaisten kanssa asiointi sekä hakemusten ja lomakkeiden täyttämisestä aiheutuva paperityö. (Kehitysvammaisten Tukiliitto 2016.)

Varhaiskasvatuskeskustelut antavat vanhemmille mahdollisuuden keskustella omasta lapsestaan hoitohenkilöstön kanssa. Kasvatuskeskusteluita pyritään järjestämään myös yhdessä koko hoitohenkilöstön ja muiden vanhempien kanssa, jotta edistetään myös vanhempien keskinäistä yhteistyötä. Vanhempien kanssa keskusteltaessa pyritään kiinnittämään huomiota erityisesti lapsen myönteisiin puoliin ja vahvuuksiin. Huolta herättävät aiheet ja ongelmat otetaan esille mahdollisimman konkreettisina ja samalla niihin pyritään miettimään ratkaisua yhteistyössä vanhempien kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31–33.)

3 KOLMIPORTAINEN TUKI

Lapsen kehityksen tukemiseksi on kehitetty kolmiportainen tuki. Kolmiportainen tuki sisältää kolme tuen muotoa: yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Kolmiportainen tuki on jatkuvaa pedagogista arviointia. Arvioinnin avulla seurataan lapsen edistymistä ja tuen tarpeessa tapahtuvia muutoksia. Kolmiportainen tuki mahdollistaa tuen lisäämisen tai vähentämisen aina tarpeen mukaan. (Oja 2012, 47.) Kuviossa 1 kuvataan kolmiportaisen tuen etenemistä tuen tasolta toiselle.

Kuvio 1. Kolmiportaisen tuen malli. (Ylöjärven varhaiskasvatussuunnitelma 2015.)

3.1 Yleinen tuki

Ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen on yleinen tuki. Yleisen tuen avulla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 45.) Yleinen tuki on kaikille lapsille kuuluva tuki, jota tarjotaan heti kun tuen tarve ilmenee (Oja 2012, 46).

Kyseisen tuen antaminen lapselle ei vaadi erityisiä päätöksiä tai tutkimuksia (Alijoki & Pihlaja 2016, 266). Koulussa yleistä tukea on esimerkiksi tukiopetuksen antaminen (Oja 2012, 53). Jotta kolmiportainen tuki olisi onnistunut kokonaisuus, täytyy painopisteen siirtyä tehostetusta- ja erityisestä tuesta yleisen tuen vahvistamiseen. Yleisen tuen tulee olla luonteeltaan ennen kaikkea sopeutumis- ja oppimisvaikeuksien ennalta ehkäisevää työtä. (Oja 2012, 44–45.)

3.2 Tehostettu tuki

Tehostetulla tuella pyritään ehkäisemään sopeutumis- ja oppimisvaikeuksien syvenemistä ja tehostetun tuen tarkoitus onkin aloittaa interventiot riittävän ajoissa. Tehostettua tukea tarvitseva lapsi tarvitsee usein monia erilaisia tukimuotoja samanaikaisesti ja tarve on jatkuvampaa kuin yleisessä tuessa. (Oja 2012, 46.) Tehostettua tukea lapsi saa silloin kun annettu yleinen tuki ei enää riitä. Esiopetuksessa oleva tehostetun tuen lapsi voi saada kaikki muut esiopetuksen tukimuodot paitsi erityisopetuksen, jota annetaan vain erityisen tuen päätöksen saaneille lapsille. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 46.) Tehostetun tuen lapsille ei ole omia erillisiä ryhmiä, mutta on tavallista, että samassa pienryhmässä on useita tehostettua tukea tarvitsevia lapsia. Opetus voidaan toteuttaa osin pienryhmissä, yksilöopetuksena tai erityisopettajan avulla samanaikaisopetuksena muiden kanssa. Tuen tarkoitus on olla luonteeltaan täsmätukea eli tuki on kullekin lapselle sopivaksi räätälöity kokonaisuus. Se voi sisältää avustajan, terapiapalveluita tai oppimisympäristön muutoksia. (Oja 2012, 56.) Lapselle annettava tehostettu tuki perustuu pedagogiseen arvioon. Arvion myötä lapselle laaditaan oppimissuunnitelma. (Alijoki & Pihlaja 2016, 266.)

3.2.1 Pedagoginen arvio

Pedagogisen arvion tekee ensisijaisesti ryhmän vastuuopettaja (Peda.net 2013). Tehostetun tuen saamisen edellytyksenä on lapsen oppimisen tilanteesta tehty pedagoginen arvio. Pedagoginen arvio tehdään kirjallisesti ja siinä kuvataan lapsen oppimisen tilanne ja kasvu kokonaisuutena, lapsen erityistarpeet, lapsen saama yleinen tuki ja sen vaikutukset sekä arvio lapsen tarvitsemista kehitystä tukevista tukijärjestelyistä. Tehostetun tuen järjestäminen, aloittaminen ja mahdollisesti

takaisin yleiseen tukeen siirtyminen, käsitellään moniammatillisessa työryhmässä. (Lukimat 2016 a.)

3.2.2 Oppimissuunnitelma

Oppimissuunnitelma perustuu pedagogisen arvion sisältämään tietoon. Oppimissuunnitelma laaditaan lapsen tehostettua tukea varten, mutta on mahdollista, että suunnitelma on laadittu jo yleisen tuen aikana. Oppimissuunnitelma sisältää suunnitelman lapsen oppimisen etenemisestä sekä tuen tarpeesta. Siihen on kirjattu lapsen erityistarpeet, oppimisvalmiudet, mahdolliset erityiset painoalueet (oppiaineissa), edistymisen seuranta ja arviointi sekä pedagogiset ratkaisut. Lapselle annettava tehostettu tuki kirjataan oppimissuunnitelmaan yhdessä lapsen ja hänen vanhempiansa kanssa. (Lukimat 2016 b.)

3.3 Erityinen tuki

Erityistä tukea lapsi saa silloin kun hänen tuen tarve on niin suuri, että muilla tukimuodoilla hän ei saisi tukea tarpeeksi (Oja 2012, 46–47). Edellytykset muihin tukimuotoihin ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman tai sairauden takia. Erityisen tuen tarkoitus on tukea lapsen kasvua ja oppimista kokonaisvaltaisesti ja suunnitelmallisesti. Erityisen tuen avulla pyritään myös edistämään lapsen oppimisedellytyksiä sekä lisäämään onnistumisen ja oppimisen iloa. Sen avulla vahvistetaan lapsen oppimismotivaatiota sekä itsetuntoa. Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta tuesta. Erityisopetukseen sisällytettävät pedagogiset ratkaisut pyrkivät turvaamaan lapsen oppimista. Tällaista pedagogiikkaa on esimerkiksi opetukseen ja työtapoihin liittyvät ratkaisut. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 48.)

Tuen tarvetta on usein tarkasteltu vammakeskeisesti, korostaen lapsen vaikeuksia ja puutteita. Nykyään tukemista pyritään kuitenkin tarkastelemaan toiminnan mahdollistajana. Erityinen tuki antaa mahdollisuudet kommunikoinnin, oppimisen, liikkumisen, sosiaalisen vuorovaikutuksen sekä omatoimisuuden ja itsenäisyyden harjoittamiseen. Erityistä tukea tarvitseva lapsi tarvitsee tukea leikkimiseen,

ystävien saamiseen, osallistumiseen, tutkimiseen, liikkumiseen sekä elämyksiin ja oppimiseen. (Heinämäki 2004, 26.) Erityinen tuki oikeuttaa lapsen oppimista tukevien pedagogisten ratkaisujen lisäksi myös muihin tukiin, joita ovat esimerkiksi tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 48). Ennen kuin erityistä tukea koskeva päätös tehdään, lastentarhanopettajan on tehtävä pedagoginen selvitys lapsen oppimisen tilanteesta. Jos lapsi tarvitsee erityistä tukea ja hän saa erityisen tuen päätöksen, hänelle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). (Lukimat 2016 c.)

3.3.1 Pedagoginen selvitys

Lapselle aiemmin laadittua pedagogista arviota ja oppimissuunnitelmaa voi käyttää pedagogisen suunnitelman apuna. Pedagoginen selvitys koostuu aikaisemman toiminnan selvityksestä sekä arviosta, joka tehdään sen pohjalta. (Lukimat 2016 d.) Pedagoginen selvitys on kirjallinen dokumentti, joka sisältää lapsen oppimisen etenemisen, lapsen saaman tehostetun tuen sekä arvion sen vaikutuksista, kasvun ja oppimisen kokonaistilanteen, lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, oppimiseen liittyvät erityistarpeet, arvio lapsen tukijärjestelyistä sekä arvio erityisen tuen tarpeesta. Pedagogista selvitystä tehdessä on hyvä tehdä yhteistyötä lapsen ja vanhempien kanssa, jotta tuen suunnittelu ja toteutuminen onnistuisi mahdollisimman hyvin. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 49.)

3.3.2 Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Pedagogisen selvityksen ja erityisen tuen päätöksen jälkeen lapselle tehdään HOJKS eli henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Se on pedagoginen asiakirja, jonka on tarkoitus ohjata erityisen tuen päätöksen suunnitelmallista toimeenpanoa. HOJKS:n laatimisessa hyödynnetään lapselle mahdollisesti laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa ja kuntoutussuunnitelmaa. (Peda.net 2011.) HOJKS on kirjallinen suunnitelma, jossa on lapsen opetuksen ja oppimisen tavoitteet ja sisällöt, lapsen tuen tarve sekä tukemisessa käytettävät pedagogiset toimintatavat. Lastentarhanopettajat laativat suunnitelman yhdessä lapsen ja lapsen vanhempien kanssa sekä tarvittaessa myös muiden asiantuntijoiden

kanssa. Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman tulee sisältää lapsen kasvuun, hyvinvointiin ja oppimiseen liittyvät tavoitteet, pedagogiset ratkaisut, tuen edellyttämät palvelut ja yhteistyöt sekä tuen seurannan ja arvioinnin. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 50–51.)

4 LAATU VARHAISKASVATUKSESSA

Kun katsotaan varhaiskasvatuksen laatua erityisen tuen näkökulmasta, siinä korostuvat lapsen kehitystä tukevat kasvatukselliset elementit. Laadukkaan varhaiskasvatuksen avulla voidaan ehkäistä monien ongelmien vaikeutumista tai jopa niiden syntyä. On tärkeää muistaa, että lapsen tueksi tarvitaan vahvaa perusosaamista sekä laadukasta varhaiskasvatusta. Ainoastaan erityiskasvatuksen kehittäminen ei riitä. (Heinämäki 2004, 16–17.)

4.1 Lastentarhanopettajan ammattitaito

Erittäin tärkeä voimavara varhaiskasvatuksessa on ammattitaitoinen henkilökunta. Jotta pystytään luomaan laadukasta varhaiskasvatusta, täytyy koko kasvatusyhteisöllä sekä kaikilla yksittäisillä kasvattajilla olla vahva ammatillinen tietoisuus ja osaaminen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005,11.) Tukitoimien järjestäminen lapselle on haastavaa. Sen tuoma vastuu sekä perusosaamisen vahvistaminen tulisi olla koko henkilöstön yhteinen tehtävä. Erityispedagogista osaamista pyritään jatkuvasti lisäämään varhaiskasvatuksessa ja samalla tulisi kiinnittää huomiota myös päivittäiseen perusosaamisen kehittämiseen sekä arviointiin. (Heinämäki 2004,17.)

Päiväkodin hoitohenkilöstön tulee tehdä tiimiläisten kanssa yhteistyötä, suunnitella pedagogista toimintaa, arvioida toimintaansa, tehdä yhteistyötä vanhempien ja ulkopuolisten ammattilaisten kanssa sekä yhteistuumin ohjata ja kasvattaa lapsia. Lapsi on luonnollisesti työn keskiössä ja lapsen ja lapsiryhmän kanssa tuleekin käyttää suurin osa työpäivästä. Jokaisen tiimin jäsenen on hyvä tietää, millainen on kunkin lapsen sen hetkinen tilanne ja keitä toimijoita kuuluu oman ryhmänsä verkostoon. (Pihlaja 2006, 22.)

Mobergin ja Vehmaksen (2009) mukaan erityistä tukea tarvitsevat lapset ovat oppivia ja kehittyviä lapsia ja se tulisi aina olla pedagogiikan lähtökohtana. Jotta pedagogi kykenee ymmärtämään lasta, hänen tulee tunnistaa käyttäytymiseen johtaneet syyt. (Alijoki & Pihlaja 2011, 265.) Päivähoidon henkilöstöltä vaaditaankin lapsen kehityksen sekä tavallisimpien kehityspoikkeamien tuntemista,

jotta lapsen tuen tarve voidaan tunnistaa. On tärkeää, että henkilöstö tuntee erityiskasvatukseen sekä varhaiserityisopetukseen liittyvää menetelmätietoa. Jokaiselle tukea tarvitsevalle lapselle on taattava mahdollisuus saada erityislastentarhanopettajan ohjausta tai konsultaatiota osaksi lapsen opetusta ja kasvatusta. Terapeutit, kuntoutusohjaajat ja muut asiantuntijat voivat myös olla osana lapsen päivittäistä kuntoutusta. (Heinämäki 2004, 66.)

4.2 Lastentarhanopettaja, erityislastentarhanopettaja ja kiertävä erityislastentarhanopettaja

Lastentarhanopettaja (lto) työskentelee päiväkodissa opetus-, kasvatus- ja hoitotehtävissä. Lastentarhanopettajan tulee olla vastuullinen sekä yhteistyökykyinen lasten sekä heidän vanhempiansa kanssa. Lastentarhanopettajan ammatissa tarvitaan sekä pedagogista että hoidollista osaamista. Työnkuvaan kuuluu muun muassa ruokailut, ulkoilut, lepoaikat, toimintatuokiot, leikin ohjaus, tutustumiskäynnit sekä lapselle ja lapsiryhmälle suunnattujen varhaiskasvatussuunnitelmien tekeminen. (Ammattinetti 2016.)

Erityislastentarhanopettaja (elto) toimii asiantuntijana päivähoidon erityiskasvatusta koskevissa kysymyksissä. Erityislastentarhanopettajan työn edellytyksenä ovat lastentarhanopettajan perustutkinnon jälkeen suoritettujen erityisopettajan opinnot. Erityislastentarhanopettaja laatii ja järjestää lapsen kuntoutussuunnitelmat ja kuntoutustoiminnan yhdessä ryhmän muiden työntekijöiden kanssa. Hän myös tukee perheitä kasvatustyössä sekä pyrkii kehittämään erityiskasvatuksen toimintamuotoja, työalaa sekä tiedotusta. (Huhtanen 2004, 15–16.)

Kiertävä erityislastentarhanopettaja (kelto) voi työskennellä yhdessä tai useammassa päiväkodissa sekä perhepäivähoidossa yhtä aikaa. Keltot ovat lähinnä tavallisiin päiväkotiryhmiin sijoitettujen erityislasten tukena. Keltojen tarkoitus on myös tukea päiväkodin henkilökuntaa sekä lasten vanhempia kasvatustyössä. Kelto voi antaa yksilöllistä ohjausta lapselle, ohjata pienryhmää tai olla samanaikaisopetuksessa lastentarhanopettajan kanssa. Keltojen tehtävänä on myös vastata kuntoutussuunnitelmien tekemisestä sekä toteuttamisesta. Työnkuvaan

kuuluu myös lasten kasvun ja kehityksen havainnoiminen sekä tarvittaessa lausuntojen antaminen. (Huhtanen 2004, 15–16.)

4.3 Tukemisen muodot varhaiskasvatuksessa

Kun erityisen tuen tarve on tunnistettu, lähdetään miettimään, millaisia tukipalveluita lapsi tarvitsee. Asiantuntijan lausunto on edellytyksenä tuen saamiseen. Asiantuntijan lausunnon pohjalta lapselle laaditaan kuntoutussuunnitelma. Kuntoutussuunnitelman laatimisessa ovat mukana myös lapsen vanhemmat sekä mahdollisesti terveydenhuolto, sosiaalihuolto ja koulutoimi. (Huhtanen 2004, 21.) Kuntoutussuunnitelmaan on tarkoitus määritellä lapselle ja hänen perheelle tärkeät kuntoutuksen tavoitteet. Tarkoitus on löytää tavoitteet, jotka tukevat perheen arkea ja lapsen kehitystä. Hyvässä kuntoutussuunnitelmassa otetaan huomioon myös muut lapselle laaditut suunnitelmat. (Karhu & Peltonen 2015.)

Toimivalla ja hyvällä kuntoutuksella voidaan vähentää lapsen tuen tarvetta aikuisiällä (Svård 2000, 92). Perhe ja sosiaalinen verkosto ovat ensisijaisesti lapsen kehityksen tukena, mutta myös yhteiskunta tarjoaa paljon erilaisia palvelumuotoja. Palveluiden kautta lapsi ja hänen perheensä saavat tueksi asiantuntijoita, jotka määrittävät erityisen tuen tarpeen sekä sovittavat tukitoimet perheen arkeen ottaen huomioon lapsen ja perheen yksilölliset tarpeet. (Sipari 2008, 15.) Tuen tarpeesta riippuen varhaiskasvatukseen voi kuulua esimerkiksi terapiaa, kuntoutusohjausta tai erityisopetusta, jos lapsi on oppivelvollisuuden piirissä (Varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 37). Toiminta-, puhe- ja fysioterapia ovat usein osana tukea tarvitsevan lapsen kuntoutusta. Kunnasta riippuen myös esimerkiksi perhe- ja sosiaalityö voivat olla yhtenä tukipalveluna. (Heinämäki 2004, 39.)

Arjen esteettömyys on yksi osa lapsen tukemista. Se tarkoittaa lasten erilaisuuden huomioimista aikataulujen, tilojen ja ryhmäkokojen avulla. (Thl 2015.) Varhaiskasvatusympäristö on fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden kokonaisuus. Nämä sisältävät lähiympäristön, rakennetut tilat, erilaiset materiaalit ja välineet sekä psyykkiset ja sosiaaliset ympäristöt. Tätä kokonaisuutta pyritään mukauttamaan lapselle sopivaksi. (Heinämäki 2004, 33.) Oppimisympäristöistä

muodostuu pedagogisesti joustavia ja monitasoisia kokonaisuuksia. Ne luovat lapsille mahdollisuuksia leikkiin ja luoviin ratkaisuihin toiminnallisia ja motivoivia tapoja käyttäen. Oppimisympäristöt ovat turvallisia, terveitä ja lasten kiinnostuksen kohteet huomioon ottavia. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 24.)

Kasvatustoimintaa mukauttamalla pyritään tukemaan tuen tarpeessa olevaa lasta. Sitä on esimerkiksi eriyttäminen, joka tarkoittaa lapsen kehitystä ja oppimista tukevaa suunnitelmallisesti valittua ryhmämuotoa. Kasvatustoiminnan mukauttamista on myös perustaitojen harjaannuttaminen, lapsen itsetunnon vahvistaminen sekä päivittäisten toimintamuotojen mukauttaminen. Toimintaa suunniteltaessa otetaan huomioon lapsen yksilölliset tarpeet sekä ryhmän yhteiset tavoitteet. Lapsen kiinnostuksen kohteet on hyvä ottaa huomioon toiminnan sisältöä suunniteltaessa, koska se voi esimerkiksi auttaa tukemaan lapsen keskittymiskykyä. (Heinämäki 2004, 34–35.) Erityislasten tukemista on myös tuen antaminen lasten keskinäisissä vuorovaikutustilanteissa, jotta lapsi saisi kokea itsensä tasavertaiseksi muiden lasten kanssa, huolimatta puutteellisista vuorovaikutustaidoistaan (Suhonen 2006, 50).

4.4 Moniammatillinen yhteistyö

Tiimityöskentely ja moniammatilliset työryhmät ovat varhaiskasvatuksen ammattilaisille tyypillisiä työskentelytapoja (Kupila 2016, 306). Moniammatillisen tiimin toimintakulttuuri kertoo tiimin pätevyydestä ja taitavuudesta. Toisiaan arvostava ja avoimesti keskusteleva tiimi pystyy yleensä saavuttamaan tavoitteensa. Toimiva ja hyvä yhteinen toimintakulttuuri on hyvä muodostaa jo heti tiimin aloittaessa toimintansa. Yhteisellä toimintakulttuurilla tarkoitetaan toimintaan liittyviä yhteisiä tavoitteita. Toimiva moniammatillinen yhteistyö arvostaa yksilöiden osaamista ja hyödyntää niitä työtapojen kehittämiseksi. (Kontu & Suhonen 2006, 31.)

Lapsen kuntoutusta ja opetusta suunniteltaessa, vanhempien, erityisryhmän kasvattajatiimin ja eri asiantuntijoiden tulee sitoutua yhteisiin tavoitteisiin. Sitoutumista edistää se, että koko tiimi kokoontuu yhdessä suunnittelukokouksiin. Erityislastentarhanopettaja vastaa siitä, että neuvotteluissa kuunnellaan sekä lapsen

vanhempia, että asiantuntijoita. Ilmapiiri on hyvä pitää luontevana ja luotettavana yhteistyön edistämiseksi. Kun tuen tarve todetaan, päivähoito tarjoaa lapselle erilaisia tukitoimia. Usein lapsi on myös kuntoutuksen ja terapian tarpeessa. Terapioiden integroiminen osaksi opetusta mahdollistetaan moniammatillisen yhteistyön avulla. Terapiat liitetään siis kiinteäksi osaksi lapsen varhaiskasvatusta. (Kontu & Suhonen 2006, 32.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyössä tutkitaan kolmiportaista tukea prosessina Vaasan varhaiskasvatuksessa. Tutkimukseen haluttiin valita useampi kuin yksi vaasalainen päiväkotia, jotta tutkimustuloksista saataisiin monipuolisempia.

5.1 Tutkimusongelma ja -tarkoitus

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää kuinka toimivaksi prosessiksi lastentarhanopettajat kokevat kolmiportaisen tuen. Tavoitteena on myös kartoittaa Vaasan alueen päiväkotien eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä kolmiportaisen tuen toteutumisessa. Mikä on eri päiväkodeissa työskentelevien lastentarhanopettajien näkemys siitä, kuinka tehokkaasti ja toimivasti tukea tarvitsevalle lapselle saadaan tuen toteuttamisen päätös ja ovatko tukitoimet riittävät. Onko päiväkotien toimintatavoissa eroavaisuuksia ja ovatko lastentarhanopettajat tyytyväisiä oman päiväkotinsa toimintatapoihin, kun lapsen tuen tarve on tunnistettu.

Lisää näkökulmaa tutkimukseen tuo myös se, että tutkimukseen on valittu yksi päiväkotia, jossa on erityislasten ryhmä sekä erityislastentarhanopettaja. Kahdessa muussa päiväkodissa erityislapsen ovat integroitu tavalliseen lapsiryhmään ja päiväkodin erityisopetus tapahtuu kiertävän erityislastentarhanopettajan (kelto) kautta. Tämän tavoitteena on selvittää, onko erityislastentarhanopettajan asemalla merkitystä asioiden eteenpäin viemisessä ja erityisen tuen päätöksen saamisessa. Tarkoitus on myös tutkia kuinka paljon erityislastentarhanopettajan oleminen ryhmässä täyspäiväisesti vaikuttaa erilaisten tukimuotojen toteuttamisessa ja laadussa.

5.2 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu

Tutkimusta toteutetaan laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Kvalitatiivisen tutkimuksen aineistona voi olla esimerkiksi haastattelut, teemahaastattelut, dokumentit tai havainnointi. (Kananen 2014, 42.) Kyseisiä menetelmiä voidaan käyttää rinnakkain, vaihtoehtoisina tai yhdisteltynä eri tavoin riippuen tutkimusongelmasta ja tutkimusresursseista. Tämä ei päde ainoastaan

laadulliseen tutkimukseen vaan myös määrällisessä tutkimuksessa voidaan käyttää kyseisiä aineistonkeruumenetelmiä. (Sarajärvi & Tuomi 2002, 72.)

Aineisto kerättiin Vaasan kaupungin lastentarhanopettajilta. Tutkimukseen osallistui kolme Vaasan kaupungin päiväkotia, joten aineisto perustuu näiden päiväkotien lastentarhanopettajien vastauksiin. Lastentarhanopettajille lähetettiin kyselylomakkeet, jotka sisälsivät kaksitoista kysymystä. Kysely toteutettiin teemahaastatteluna. Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu sisältää tietyt etukäteen valitut teemat ja niihin liittyvät tarkentavat kysymykset. Teemahaastattelulla pyritään löytämään tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimusongelman mukaisesti merkityksellisiä vastauksia. (Sarajärvi & Tuomi 2002, 77.)

5.3 Aineiston analyysi

Kyselylomakkeen avoimia kysymyksiä analysoidaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysin avulla tutkittavasta ilmiöstä pyritään löytämään tiivistetty ja yleisessä muodossa oleva kuvaus (Sarajärvi & Tuomi 2002, 105). Aineistolähtöinen sisällönanalyysi perustuu aineiston tarkasteluun eritellen. Aineistosta etsitään eroja ja yhtäläisyyksiä. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, joka tarkastelee tekstimuotoista aineistoa ja kytkee tulokset muihin aiheeseen liittyviin tutkimustuloksiin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006 a.) Tutkimusaineistosta pyritään luomaan teoreettinen kokonaisuus ja aikaisemmilla tiedoilla, havainnoilla ja teorioilla ei pitäisi olla tutkimustuloksen kanssa mitään tekemistä (Sarajärvi & Tuomi 2002, 97). Analyysi rakentuu kahdesta eri vaiheesta, havaintojen pelkistämisestä sekä arvoituksen ratkaisemisesta (Alasuutari 2011, 39).

Aineiston tutkimisessa käytetään teemoittelua. Teemoittelun avulla vastauksista pyritään etsimään yhtäläisyyksiä ja eroja. Käytännössä teemoittelu on tutkimusaineiston pilkkomista ja sen järjestämistä eri teemojen mukaan. Teemojen muodostamisessa voidaan käyttää apuna koodausta. (Silius 2008.) Vastauksista pyrittiin löytämään yhdenmukaisuuksia koodauksen avulla. Tekstikohdista löytyvät samankaltaisuudet merkitään samoilla koodeilla, mikä selkeyttää ja

helpottaa aineiston analyysia. Koodaamista on esimerkiksi alleviivaaminen, fontin vaihtaminen, tekstin värittäminen tai erilaisten numeroiden ja kirjaimien käyttäminen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006 b.)

5.4 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen eettisyyden näkökulmasta merkittäviä ovat ne ratkaisut, joita tehdään tutkimusprosessin aikana. Mäkelän (1987) mukaan tutkimuseettiset ongelmat voidaan jakaa kahteen osaan, tiedonhankintaan ja tutkittavien suojaan liittyviin kysymyksiin ja tutkijan vastuuseen tutkimustulosten soveltamisessa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006 c.) Tutkimusta tehdessä on tärkeää suojata haastateltavien yksityisyys. Kyselylomakkeet on luotu niin, ettei niistä tule ilmi tutkimukseen osallistuvien henkilöllisyys. Kyselyyn vastattiin anonymisti eikä kyselyssä tarvitse mainita missä päiväkodissa työskentelee. Näin varmistetaan vastaajien yksityisyyden suoja sekä toivottavasti madalletaan kynnystä osallistua tutkimukseen.

Kyselylomakkeessa tulee ilmi ainoastaan se, kuinka kauan on työskennellyt lastentarhanopettajana. Tämä kysymys on haluttu tutkimukseen siksi, että työvuosien määrällä ja työkokemuksella voi olla merkitystä siihen millaisena kolmiportaisen tuen kokee. Lastentarhanopettajat ovat hyvä kohderyhmä tutkimukseen siksi, että he ovat ammattinsa puolesta paljon tekemisissä kolmiportaisen tuen ja erityislasten kanssa. Jokaisella kyselyyn vastanneella on myös oikeus nähdä valmis tutkimus ja opinnäytetyö toimitetaan pyydettyä paikanpäälle päiväkotiin luettavaksi.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimukseen osallistui 12 lastentarhanopettajaa. Jokaiselle annettiin samanlaiset kyselylomakkeet (liite 1), jotka sisälsivät 12 kysymystä. Neljä ensimmäistä kysymystä olivat monivalintakysymyksiä, jotka kartoittivat millaisista päiväkodeista vastaajat ovat. Kahdeksan muuta kysymystä olivat avoimia kysymyksiä, jotka liittyvät kolmiportaiseen tukeen ja sen toteutumiseen. Kysymysten tarkoitus oli selvittää lastentarhanopettajien omia kokemuksia ja mielipiteitä kolmiportaisesta tuesta ja sen järjestämisestä. Seuraavaksi käydään läpi kyselyn vastauksia kysymys kerrallaan. Vastauksista on otettu suoria lainauksia korostamaan vastaajien mielipiteitä. Lainauksista ei käy ilmi vastaajien henkilöllisyys, sillä jo vastauksien käsittelyvaiheessa, vastaukset sekoitettiin niin, ettei tutkimuksen tekijä pysty tunnistamaan vastauksien kirjoittajia.

6.1 Alkukartoitus vastaajista

Kyselyn alussa kartoitettiin vastaajien työkokemuksen määrää, erityislasten sijoittelua päiväkodissa, erityislastentarhanopettajan asemaa sekä kokemuksia kolmiportaisesta tuesta. Lähes puolet vastaajista (42 %) olivat työskennelleet lastentarhanopettajina 5-10 vuotta. Vastaajista noin kolmannes (33 %) kertoi työskennelleensä lastentarhanopettajana yli 20 vuotta. Alle viisi vuotta lastentarhanopettajana työskennelleitä oli 17 %. Vähiten (8 %) vastauksia tuli 10 - 20 vuotta työskennelleiltä lastentarhanopettajilta.

Erityislapset voidaan sijoittaa päiväkodeissa integroituina erityisryhmiin tai integroituina tavallisiin ryhmiin. Kyselyyn osallistuneista kolmesta päiväkodista kahdessa erityislapset ovat integroituna tavallisiin lapsiryhmiin. Kolmannessa päiväkodissa on yksi integroitu erityisryhmä ja monta tavallista lapsiryhmää, johon on integroitu erityislapsia. Vastanneista lastentarhanopettajista noin puolet työskentelivät päiväkodeissa, joissa erityislapset ovat sijoitettuna ainoastaan tavallisiin ryhmiin ja noin puolet päiväkodissa, jossa on molemmat sekä integroitu erityisryhmä että integroituja tavallisia ryhmiä.

Lastentarhanopettajilta kysyttiin mikä on erityislastentarhanopettajan asema heidän päiväkodissaan. Vastaajista noin 50 prosenttia kertoivat, että heidän päiväkodissaan käy kiertävä erityislastentarhanopettaja. Toiset 50 prosenttia kuului vastaajille, jotka kertoivat, että heidän päiväkodissaan käy kiertävä erityislastentarhanopettaja, mutta siellä on myös erityislastentarhanopettaja lapsiryhmässä.

Kyselyllä kartoitettiin lastentarhanopettajien kokemuksia kolmiportaisesta tuesta. Heiltä kysyttiin kuinka tutuksi asiaksi he kokevat kolmiportaisen tuen. Kahdestatoista vastaajasta seitsemän koki, että kolmiportainen tuki on heille erittäin tuttu asia. Neljä vastaajista kokivat kolmiportaisen tuen hieman vähemmän tutuksi asiaksi kuin seitsemän edeltävää vastaajaa ja yksi vastaajista koki tuen jokseenkin tutuksi asiaksi.

6.2 Koulutuksen tarve kolmiportaisesta tuesta

Lastentarhanopettajilta kysyttiin, haluaisivatko he oppia vielä kolmiportaisesta tuesta lisää vai kokevatko he, että heillä on jo asiasta tarpeeksi tietoa. Noin puolet vastaajista kokivat, että kolmiportainen tuki tuntuu edelleen hieman sekavalta ja monimutkaiselta. Kolmiportaisesta tuesta on ollut koulutuksia ja sitä on käyty läpi, mutta pitkien käyttövälien takia opetetut toimintatavat alkavat unohtua. Vastaajat kokivat, että ainakin toimintakausien alussa (syksyllä) olisi hyvä olla pientä kertausta tai täydennyskoulutusta.

Vastaaja 11: ”Vaikka on tehnyt kolmiportaisen tuen kaavakkeita kauan, aihe on hiukan sekavaa, mikä tehdään ensin ja missä vaiheessa siirrytään seuraavaan. Hyvä olisi kerrata nämä asiat aina kauden alussa.”

Toinen puoli vastaajista koki, että kolmiportainen tuki on heille tarpeeksi tuttu asia. Tukijärjestelmän kanssa on tehty töitä vuosia ja siitä on ollut monenlaisia koulutuksia. Parhaiten kolmiportaisen tuen on oppinut käytössä ja kokemus on opettanut, miten järjestelmän kanssa toimitaan. Vastaajat olivat kuitenkin valmiita oppimaan lisää ja saamaan aiheesta lisää harjoitusta.

6.3 Erityislapsille suunnattujen tukien riittävyys ja laatu

Kolmen päiväkodin lastentarhanopettajilta kysyttiin millaiseksi he kokevat erityislapsille suunnattujen tukien riittävyyden ja laadun. Kokevatko he, että lapset saavat riittävästi tukea, onko saatu tuki oikeanlaista ja tukeeko se lapsen kehitystä? Noin puolet vastaajista kokivat, että kiireisen arjen takia aika ei aina riitä erityislasten tukemiseen. Tukemisen suunnitelmat näyttävät paperilla usein hyvältä, mutta käytännössä niiden toteuttaminen vaikeutuu aika- ja resurssipuutteen takia. Vastaajat kokivat myös prosessin liian hitaaksi. Huolen heräämisen ja tuen piiriin pääsemisen välillä on liian monta vaihetta ja liian pitkä aika lapsen kannalta. Monet vastaajista kokivat kuitenkin tukien olevan riittäviä, kun niitä päästään lopulta toteuttamaan ja erityisesti terapeuttien työllä koettiin olevan iso vaikutus lapsen kehitykseen.

Vastaaja 11: ”Mielestäni lapset saavat hyvin tukea, jos ei aivan heti onnistu, niin kuitenkin heti kun mahdollista. Tuki ei aina riitä, joten voi tulla tunne, että se ei ole oikeanlaista, mutta jostain on aloitettava... Kaikenlainen tuki (terapiat) vievät lasten kehitystä positiivisesti eteenpäin koska lapset saavat niissä yksilöllistä huomiota.”

6.4 Resurssien riittävyys erityislasten tukemiseen

Yli puolet vastaajista kokivat, että resurssit eivät riitä erityislasten tukemiseen. Henkilökuntaa on liian vähän verrattuna tukea tarvitsevien lasten määrään ja monella on huoli avustajien saamisesta tulevaisuudessa. Monet kokivat, että henkilökuntaa on tällä hetkellä tarpeeksi, kunhan kaikki ovat vain paikalla. Resurssipula iskee heti kun esimerkiksi sairauslomat vähentävät henkilökuntaa. Myös avustajien koettiin olevan suuri apu, mutta ongelmaksi koettiin se, että avustajan ollessa poissa, tilalle ei voi palkata sijaista. Henkilökunnan ammattitaidon ja motivoituneisuuden koettiin kuitenkin kompensoivan hyvin resurssien vähäisyyttä.

Vastaaja 6: ”Tällä hetkellä normaalisti arjessa resurssit riittävät, jos aikuisia poissa pitempään resurssit eivät riitä. Lisäksi huolettua tulevaisuudessa avustajien palkkaaminen, saako avustajia?”

Vastaaja 3: ”Ei riitä. Vaikka keltokin olisi sitä mieltä, että avustajia tarvitaan, rahan takia ei saada. Henkilökuntaa ei ole riittävästi. Erityiset vievät huomion jolloin muut jäävät vähälle.”

6.5 Tehostetun tai erityisen tuen tarpeeseen tarttuminen

Lähes kaikki vastanneista sanoivat, että tuen tarpeeseen tartutaan välittömästi. Tuen tarpeeseen tartutaan heti, kun se huomataan ja siihen pyritään vastaamaan jo ennen suunnitelmien tekemistä. Tuen tarpeen huomaamisesta lähtevä prosessi on kuitenkin hidas. Monet kokivat, että kiertävän erityislastentarhanopettajan (kelto) kiireisen aikataulun takia asioiden eteenpäin vieminen voi venyä. Monet kokivat keltolta saadun tuen ja konsultaatioavun erittäin tärkeäksi.

Vastaaja 12: ”Itse lto:na yritän tarttua lapsen tuen tarpeen asioihin niin pian kuin se on mahdollista. Usein ongelmana on, että kelton aikataulu on niin kiireinen, että asiat eivät etene sen takia...”

Lastentarhanopettajat kokivat, että uuden lapsen tullessa taloon, voi viedä aikaa ennen kuin tuen tarve huomataan. Tietojen siirtäminen vanhasta hoitopaikasta uuteen auttaa hoitohenkilökuntaa hyvin paljon. Joskus perhepäivähoidosta tulleiden lasten tiedot ovat vähäisiä ja se voi hidastaa lapseen tutustumista ja samalla myös tuen tarpeen huomaamista.

Vastaaja 10: ”...Tilanteessa, jossa uusi lapsi tulee talon ulkopuolelta kestää aikaa, ennekuin hlökunta on tutustunut lapseen ja kartoittaa hänen tarpeensa ja ohjaa hakemaan apua. Tiedon siirto vanhasta hoitopaikasta on kyllä arvoista.”

6.6 Tuen antamisesta tehtävät päätökset

Lähes kaikki vastanneet kokivat, että päätöksiä pitäisi tehdä nopeammin. Kun lapsen tuen tarve huomataan, hoitohenkilökunta pyrkii aloittamaan tukitoimet välittömästi resurssien mukaan. Siitä liikkeelle lähtevä prosessi on kuitenkin lähes kaikkien vastanneiden mielestä liian hidas. Asiantuntijoiden lausuntojen ja tukipäätöksien saamiseen vastaajat arvioivat menevän keskimäärin kuusi kuukautta. Se on monelle tuen tarpeessa olevalle lapselle liian pitkä aika.

Vastaaja 1: ”Nopeammin! Välillä turhauttaa täyttää 2-3 samanlaista paperia (aina uudet palaverit). Välillä tuki tarvitaan heti, ei esim. ½ vuoden päästä.”

Vastauksissa tuli esille vanhempien hitaus asioiden hoitamisessa ja vaikeus hyväksyä oman lapsen tuen tarve. Tämän koettiin hidastavan prosessin etenemistä. Prosessin hidasteena koettiin myös kiertävän erityislastentarhanopettajan kiireinen aikataulu ja lastentarhanopettajille kertyvien paperitöiden lisääntyminen ja niiden täyttämiseen tarvittavan ajan puute.

Vastaaja 4: ”Usein jo heti syksyllä huomaamme, että lapsi tarvitsee tukea ja pyrimme heti sitä antamaan. Joissakin tapauksissa (esim. vanhemmat vastustavat tehostettua tukea) aikaa menee lapsen kannalta liikaa.”

6.7 Tukitoimien käyttöönotto

Vastauksista nousi jälleen esille hoitohenkilökunnan antama tuki, heti kun tuen tarve huomataan. Tuen tarpeeseen vastataan välittömästi ja ympäristöä ja arkea pyritään muokkaamaan tarpeiden mukaan. Puolet vastaajista kuitenkin kokivat, että toiminnassa on vielä paljon kehitettävää. Lasten pitäisi päästä nopeammin asiantuntijoiden palveluiden pariin ja puhe- ja toimintaterapeutteja tarvitaan lisää.

Haasteeksi koettiin myös päätöksen saaminen kesken kauden, sillä silloin avustajan saaminen on hankalampaa ja ryhmäkoon muuttaminen monimutkaista.

Vastaaja 10: ”Me aloitamme tukitoimet pk:ssa heti, kun huomaamme lapsen tuen tarpeen ja muokkaamme arkea lapsen ja lasten tarpeiden pohjalta. Tehostettu- tai erityinen tuki tuo tai on jo ehtinyt tuoda lapselle lisätukea pk:n ulkopuolisilta terapeuteilta. Päätösten avulla myös vanhemmat saadaan sitoutumaan paremmin. Joskus saatetaan saada myös lisää avustaja resurssia ryhmään.”

6.8 Yhteistyö erityislastentarhanopettajan kanssa

Lähes kaikki vastanneet kokivat, että yhteistyö kiertävän erityislastentarhanopettajan (kelto) kanssa on hyvää. Kyselyyn osallistuneista päiväkodeista vain yhdessä on integroitu erityisryhmä, jossa on erityislastentarhanopettaja täyspäiväisesti. Muissa kyseisen päiväkodin ryhmissä käy kiertävä erityislastentarhanopettaja. Tämän vuoksi talon oman erityislastentarhanopettajan kanssa tehtävä yhteistyö on lähinnä satunnaista konsultaatioapua. Erityisryhmässä yhteistyö erityislastentarhanopettajan kanssa koettiin kuitenkin erinomaiseksi.

Vastaaja 7: ”Meillä on omassa ryhmässä omasta takaa elto. Siksi Kelto ei meidän ryhmässämme käy, talon muissa ryhmissä kyllä. Yhteistyö oman ryhmän elton kanssa erinomaista. Asioista otetaan selvää ja ne etenee.”

Yhteistyö kelton kanssa koettiin hyväksi, mutta vastauksista nousi esille kelton kiireinen aikataulu ja laaja alue. Monet kokivat, että keltolla on liikaa töitä eikä hänen sen vuoksi ehdi olemaan paikalla niin usein kuin tarvitsisi. Apua kuitenkin saa, kun sitä tarvitsee ja kelto neuvoa ja opastaa esimerkiksi papereiden täyttämässä ja asioiden eteenpäin viemisessä.

Vastaaja 12: ”Kelton kanssa yhteistyö on aivan loistavaa. Ongelmana on vain kelton suuri alue, jonka takia tapaamisia ei voi olla niin usein kuin olisi tarvetta.”

6.9 Kolmiportaisen tuen toteutuminen omassa yksikössä

Kolmiportaisen tuen koettiin toteutuvan melko hyvin. Vastauksista nousi esille kuitenkin lisäkoulutuksen tarve ja epävarmuus lomakkeiden täyttämässä. Paperitöihin kuluva aika koettiin ongelmaksi, koska se on usein pois ajasta lapsiryhmän kanssa.

Vastaaja 3: ”Sitä käytetään kuten pitää, mutta haasteita on, kun paperityöhön ei meinaa riittää aika aina.... Paljon tehdään, mutta toki aina löytyy parannettavaa.”

Monet vastaajista kokivat, että kolmiportainen tuki toimii hyvin. Hoitohenkilökunta on ammattitaitoista ja monet lastentarhanopettajista ovat työskennelleet pitkään erityislasten kanssa. Kollegoiden apu esimerkiksi lomakkeiden täyttämässä koettiin tärkeäksi ja yhteistyö koko päiväkodin hoitohenkilöstön kanssa on toimivaa.

Vastaaja 11: ”Aika hyvin. Edelleen hiukan sekava systeemi, samat asiat siirretään paperilta toiselle, eikä aina tiedä koska siirrytään seuraavaan lappuun, mutta kysymme apua toisiltamme ja osaamme jo aika hyvin.”

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää miten lastentarhanopettajat kokevat kolmiportaisen tuen toteutuvan. Tutkimuksen avulla haluttiin selvittää ovatko lastentarhanopettajat tyytyväisiä siihen, miten erityistä tukea tarvitsevien lasten tilanteissa menetellään ja onko siinä jotakin kehitettävää.

Kolmiportaisesta tuesta nousi esille sekä positiivisia että negatiivisia asioita. Turhautuminen prosessin hitauteen ja huoli lasten tasavertaisesta huomioimisesta nousivat päällimmäisinä esille. Positiivisena koettiin kuitenkin päiväkodin henkilöstön ammattitaidon taso ja työkavereilta saatu tuki silloin, kun kolmiportaisen tuen lomakkeet ja prosessin hitaus tuottivat ongelmia. Kehittämiskohteiksi nousivat muun muassa terapeuttien vähäinen lukumäärä, tukiprosessin hitaus sekä kiertävän erityislastentarhanopettajan kiireinen aikataulu.

Tuen tarpeeseen tarttumisesta ja tukemisen aloittamisesta lastentarhanopettajat olivat lähes yksimielisesti sitä mieltä, että tukeminen aloitetaan heti kun tarve huomataan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005) mukaan tukitoimet aloitetaan heti kun tuen tarve on huomattu, vaikka lapselle oltaisiinkin hakemassa asiantuntijan lausuntoa. Tukeminen tapahtuu yleensä sillä hetkellä olevien puitteiden ja resurssien mukaan. Lievemmissä tapauksissa tuen antaminen on nopeampi toteuttaa. Joissakin tapauksissa esimerkiksi jo pienryhmätoiminta tai oppimisympäristön muuttaminen voi riittää. Tuen antaminen aloitetaan usein jo ennen kuin mitään suunnitelmia on tehty. Tiimien viikoittaisissa palavereissa havainnot ja huolet otetaan esille ja niitä lähdetään yhdessä viemään eteenpäin. Monet vastaajista kokivat tarvitsevansa vielä lisää rohkeutta luottaa omiin havaintoihinsa ja tekemiinsä päätöksiin.

Vanhempien kanssa tilanteesta on hyvä keskustella ennen kuin asioita lähdetään viemään eteenpäin. Vanhempien kuunteleminen ja heidän kohtaaminen vaativat ammattitaitoista ja hyvää työtettä päivähoidon henkilökunnalta (Kontu & Suhonen 2006, 29). Vanhemmat voivat kokea vaikeaksi asiaksi hyväksyä oman lapsensa tuen tarpeen. Vanhempien vastustus voi osaltaan olla hidastamassa prosessin etenemistä. Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on tällaisissa tilanteissa hyvin

tärkeää ja ottamalla vanhemmat mukaan prosessiin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, mahdollistetaan parhaat puitteet vanhempien kanssa tehtävälle yhteistyölle.

Prosessi huolen heräämisestä tuen piiriin pääsemiseen koettiin olevan liian hidas. Päiväkodissa tukea pyritään antamaan heti ja niin paljon kuin pystytään, mutta jos lapsen tuen tarve vaatii esimerkiksi terapiaa, tilanne monimutkaistuu. Päästäkseen tuen piiriin lapsi tarvitsee suunnitelmat tuen toteuttamisesta sekä ammattilaisten lausunnot tuen tarpeesta. Tilanne vaatii myös monet eri palaverit hoitohenkilöstön, vanhempien ja muiden ammattilaisten kanssa. Varhaiskasvatuslain mukaan jokaiselle lapselle on laadittava varhaiskasvatussuunnitelma, johon tarvittaessa kirjataan myös mahdollinen tuen tarve, tukitoimenpiteet ja miten tukea lähdetään toteuttamaan. Päivähoidon henkilöstö laatii suunnitelman yhdessä huoltajien kanssa. (L8.5.2015/580.)

Lastentarhanopettajat kokivat, että osasy s prosessin hitauteen on byrokratian monimutkaisuus ja paperityön määrä. Päiväkodissa arki on erittäin hektistä ja monesta vastaajasta tuntui, ettei aikaa riitä kaiken lisäksi myös monien papereiden täyttämiseen. Joissakin tilanteissa samat paperit joudutaan täyttämään vielä monta kertaa uudelleen, mikä aiheuttaa lastentarhanopettajissa turhautumista. Vastaajat arvioivat, että päätösten saamiseen menevä aika on keskimäärin kuusi kuukautta. Se on pitkä aika tilanteessa, jossa lapsi tarvitsisi tukea välittömästi.

Kiertävän erityislastentarhanopettajan (kelto) kiireinen aikataulu koettiin ongelmaksi. Keltolla on laaja piiri ja paljon lapsia hoidettavanaan, minkä vuoksi hänen aikansa yhden lapsen kohdalla on rajallinen. Vastaukset, jotka käsittelivät prosessin hidasta etenemistä, nostivat usein esille myös kelton kiireen. Monet kokivat, että osaltaan prosessia hidastaa se, että yhteistyö kelton kanssa voi jäädä vähäiseksi tämän hektisen aikataulun takia. Muuten yhteistyö kelton kanssa koettiin loistavaksi. Keltolta saatu tuki ja apu koettiin tärkeäksi. Kelto neuvoo lomakkeiden täytössä ja auttaa asioiden viemisessä eteenpäin.

Arki päiväkodissa on kiireistä ja monesti tuntuu, ettei aikaa riitä tarpeeksi kaikille lapsille. Ryhmäkoot ovat isoja ja monet lastentarhanopettajat kokivat, että ryhmät

ovat liian täynnä. Tuen tarpeessa olevia lapsia on monia ja vastauksista nousi esille riittämättömyyden tunne siitä, ettei kaikkiiin tukea tarvitseviin lapsiin ehdi panostaa niin paljoa kuin haluaisi. Kiireiseen arkeen vaikuttaa henkilökunnan vähäisyys. Henkilökuntaa koettiin olevan liian vähän, varsinkin sairaslomien aikaan. Vastaajia huoletti myös avustajien vähäisyys. Avustajan ollessa sairaslomalla, hänen tilalleen ei palkata sijaista. Tämän koettiin olevan iso ongelma erityisesti niissä ryhmissä, joissa on paljon tukea tarvitsevia lapsia. Huoli ryhmäavustajien vähäisyydestä ja siitä, että palkataanko tulevaisuudessa enää avustajia, tuli esille monesta vastauksesta.

Huolenaiheista ja kehittämiskohteista huolimatta lastentarhanopettajat kokivat, että hoitohenkilöstö on ammattitaitoista ja motivoitunutta. Henkilökunta on sitoutunut erityislasten tukemiseen ja halu kehittyä ammattilaisena näkyi vastauksista. Kertausta kolmiportaisesta tuesta kaivattiin jonkin verran, mutta monet lastentarhanopettajat ovat tehneet kauan töitä erityislasten parissa eikä tuen tarpeen huomaamisesta lähtevä prosessi enää pelottanut. Työkavereilta saatu tuki ja neuvonta koettiin tärkeäksi ja yhteistyön avulla monet ongelmatilanteet on saatu selvitettyä.

8 POHDINTA

Kiinnostukseni erityislapsia kohtaan ohjasi aiheen valintaa merkittävästi. Alkuperäinen tarkoitukseni oli tutkia autististen lasten tukemista varhaiskasvatuksessa, mutta päädyin siihen, että autististen lasten tutkiminen ainoastaan Vaasan alueella voisi osoittautua hankalaksi. Sain ohjaajaltani idean tutkia kolmiportaista tukea ja sen toteutumista. Innostuin aiheesta heti, vaikka kolmiportainen tuki asiana ei ollut minulle kovin tuttu. Tutkimalla kolmiportaista tukea, sain mahdollisuuden tehdä tutkimusta erityislapsista ja samalla oppia tärkeästä, tulevaan ammattiin liittyvästä asiasta.

Kysymysten laatiminen osoittautui hankalammaksi kuin osasin olettaa. Jos laatisin kysymykset nyt uudelleen, hioisin kysymysten asettelua ja muotoilua hieman paremmin. Yrittäisin myös vähentää kysymysten määrää. Olen kuitenkin tyytyväinen saamiini vastauksiin ja uskon, että sain kattavat vastaukset tutkimuskysymyksiini. Tutkimuskysymykset ovat pysyneet alusta asti samoina. Välillä on täytynyt palata tutkimuskysymysten pariin, ja miettiä, meneekö tutkimus juuri siihen suuntaan kuin alun perin halusin. Koen, että tutkimus onnistui hyvin, vaikka aikataulutuksen kanssa tulikin ongelmia. Tutkimusta tehdessäni, mieleeni tuli paljon jatkotutkimus -ideoita ja uskon, että aiheestani olisi voinut tehdä paljon laajemman tutkimuksen, jos aikaa olisi ollut enemmän.

Alkuperäisessä suunnitelmassani oli, että kolmiportaisen tuen toimivuuden lisäksi tutkisin myös päiväkotien eroavaisuuksia heidän toimintatapojen suhteen. Tutkimukseen osallistui kolme päiväkotia ja tarkoitukseni oli, että tutkimus sisältäisi vertailua näiden kolmen päiväkodin kesken. Kyselylomaketta tehdessäni halusin pitää huolen siitä, että haastateltavien anonymiteetti säilyy. Kyselyssä ei siis tule missään vaiheessa esille vastaajien henkilöllisyys tai missä päiväkodissa he työskentelevät. Tämä tarkoitti myös sitä, että tutkijana en pystynyt jaottelemaan vastauksia päiväkodeittain, mikä teki myös päiväkotien välisestä vertailusta mahdotonta. Onneksi pystyin kuitenkin vertailemaan esimerkiksi sitä, vaikuttaako tukemiseen se, onko ryhmässä erityislastentarhanopettaja vai käykö siellä kiertävä erityislastentarhanopettaja.

Tutkimussuunnitelman mukaan tutkimukseen oli myös tarkoitus ottaa erityislastentarhanopettajan (elto) haastattelu mukaan. Haastattelu jäi kuitenkin tutkimuksesta pois. Kiertävän erityislastentarhanopettajan (kelto) näkökulma olisi ollut varmasti myös mielenkiintoinen. Kiertävä erityislastentarhanopettaja nousi monessa vastauksessa esille, joten olisi ollut mielenkiintoista saada myös hänen näkökulmansa tutkimukseen. Elton ja kelton anonymiteetin suojaaminen olisi kuitenkin ollut hankalampaa. Yksityisyyden suojan takaaminen esimerkiksi päiväkodin ainoalle ryhmässä olevalle erityislastentarhanopettajalle on monimutkaisempaa kuin kolmen päiväkodin kaikille lastentarhanopettajille. Lastentarhanopettajilta saamani vastaukset olivat onneksi niin kattavat, että tutkimuksen tekeminen onnistui pelkästään niilläkin hyvin. Kiertävän erityislastentarhanopettajan näkökulmaa voisi käyttää esimerkiksi jatkotutkimuksissa.

Teoriaosuudessa pyrin käsittelemään pääosin erityiskasvatusta, kolmiportaista tukea, varhaista puuttumista ja laatua varhaiskasvatuksessa. Kolmiportaiseen tukeen liittyvää materiaalia oli hieman hankala löytää. Kolmiportainen tuki on kauan liittynyt ainoastaan kouluun ja esiopetukseen ja moni materiaali käsittelee koulumaailmaa. Kolmiportainen tuki on vasta hiljattain siirtynyt myös varhaiskasvatuksen puolelle yleisesti, ja siksi siitä on niin vähän materiaalia löydettävissä. Esimerkiksi aikaisempia tutkimuksia koskien kolmiportaista tukea varhaiskasvatuksessa, on hyvin vähän.

Teoriaosuus käsitteli paljon sellaisia asioita, joista myös itselläni on paljon kokemusta. Opinnäytetyön kirjoittamisen aikana olen työskennellyt lastentarhanopettajana integroidussa erityislasten ryhmässä, joten erityiskasvatus ja kolmiportainen tuki on tullut siellä tutuksi minulle. Opin kuitenkin opinnäytetyötä tehdessäni paljon uutta. Erityisesti kolmiportaiseen tukeen liittyvä teoretieto oli itselleni melko uutta ja luulen, että siihen tutustuminen on tulevaisuuden kannalta hyödyllistä.

Lukiessani lastentarhanopettajien vastauksia, mieleeni tuli paljon asioita, jotka ovat itseäni mietityttäneet töissä ollessani. Lastentarhanopettajat olivat lähes yksimielisesti sitä mieltä, että esimerkiksi terapiaoihin pääseminen kestää liian kauan. Mieleeni tuli, että miten tällainen vaikuttaa ryhmän muihin lapsiin eli ns. tavallisiin lapsiin. Tukea tarvitseva lapsi kärsii tietenkin itse eniten siitä, jos hän ei saa oikeanlaista tukea. Tällainen voi heijastua muuhunkin ryhmään. Aikuiset voivat olla väsyneitä tai turhautuneita siitä, että jo olemassa olevat tukitoimet eivät riitä. Se voi aiheuttaa esimerkiksi riittämättömyyden tunnetta, ahdistusta ja huolta, mikä taas voi heijastua koko lapsiryhmän ohjaukseen. Lapsiin vaikuttaa myös suoranaisesti se, miten toinen lapsi käyttäytyy. Toisen lapsen häiriökäyttäytyminen voi aiheuttaa lapsessa ärsytystä, pelkoa tai hämmennystä. Tutkimusta tehdessäni mietin, miten tällainen vaikuttaa ryhmän muihin lapsiin, jos tukitoimia ei saada ajoissa käyntiin. Ryhmässä on tietenkin resursseista riippuen paljon erilaisia tukitoimia käynnissä, joista on hyötyä, mutta moni erityistä tukea tarvitseva lapsi kaipaa terapiaa ja kuntoutusta muiden ammattilaisten taholta.

Jatkotutkimusideoita tuli mieleen opinnäytetyötä kirjoittaessa. Osa lastentarhanopettajista koki, että he kaipaisivat lisäkoulusta tai parempaa perehdytystä kolmiportaisesta tuesta. Vaikka kaikki vastanneista olivatkin saaneet koulutuksen kolmiportaisen tuen käyttämiseen, moni koki, että lomakkeiden täyttämiseen liittyvät asiat unohtuvat, kun niitä ei hetkeen käytä. Hankalaksi koettiin myös se, kun siirrytään tuen tasosta toiseen. Miten lomakkeet silloin pitää täyttää. Tutkimuksen voisi tehdä esimerkiksi perehdyttämisestä. Miten lastentarhanopettajia voisi perehdyttää ja lisä kouluttaa kolmiportaisesta tuesta. Voisiko kolmiportaisesta tuesta suunnitella jonkinlaisen oppaan tai koulutusmateriaalin. Olisiko erilaisten lomakkeiden täyttöön hyvä olla selkeä opas, joka neuvoisi miten lomakkeet täytetään ja mitä pitää tehdä, kun siirrytään tuen tasosta toiseen.

Tietojen siirrosta voisi tehdä tutkimuksen. Tutkimuksestani tuli esille se, että on erittäin tärkeää, että lapsen tiedot siirretään lapsen mukana, kun lapsi vaihtaa perhepäivähoidosta päiväkotiin. Samoin tietojen siirto tapahtuu, kun lapsi siirtyy päiväkodista kouluun. Olisiko mahdollista kehittää jokin järjestelmä, jonka avulla

tietojen siirtäminen olisi mahdollisimman yksinkertaista ja jos sellainen jo on, miten se toimii ja pitäisikö sitä kehittää? Tutkimusaiheena voisi olla myös vanhempien näkökulma kolmiportaisesta tuesta. Monelle vanhemmalle lapsen erityisen tuen päätös voi olla vaikea paikka. Kolmiportainen tuki voi tuntua vieraalta ja monimutkaiselta, jos siitä ei ole aikaisempaa kokemusta. Siksi voisi olla hyvä tutkia miten toimivaksi vanhemmat sen kokevat? Haluaisivatko vanhemmat olla vielä enemmän osallisina lapsensa tukemisessa? Otetaanko vanhempia tarpeeksi huomioon tukemisen suunnittelemisessa ja millaista tukea vanhemmat saavat päiväkodilta, kun lapsen tuen tarve huomataan?

LÄHTEET

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere. Vastapaino.

Alijoki, A. & Pihlaja, P. 2016. Pedagogiset rakenteet ja ratkaisut lasten erityisen tuen tarpeiden näkökulmasta. Teoksessa Varhaiskasvatuksen käsikirja. 265–266. Toim. Hujala, E. & Turja, L. Jyväskylä. PS- kustannus.

Ammattinetti. 2016. Lastentarhanopettaja. Viitattu 12.9.2016.
http://www.ammattinetti.fi/ammattit/detail/12/1/98_ammatti

Dale, N. 1996. Working with Families of Children with Special Needs. Partnership and practice. Verkkojulkaisu. 2009. Viitattu 20.10.2016.
https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=fNeKAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Children+with+special+needs&ots=q_KtPJdnf5&sig=jbEf6OKVRBuEeu-NYjBALKv-Tjj8&redir_esc=y#v=onepage&q&f=true

Fonsén, E., Heikka, J., Hujala, E. & Turja, L. 2016. Lapsikohtainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa Varhaiskasvatuksen käsikirja. Toim. Hujala, E. & Turja, L. Jyväskylä. PS- kustannus.

Heinämäki, L. 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Saarijärvi. Gummerus Kirjapaino Oy.

Heinämäki, L. 2000. Varhaiserityiskasvatus lapsen arjessa. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Huhtanen, K. 2004. Varhainen puuttuminen. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Tampere. Tammer-Paino Oy.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä.

Karhu, T. & Peltonen, R. 2016. Lapsen kuntoutussuunnitelma. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Viitattu 12.10.2016.
<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-perheet/suunnitelmat/lapsen-kuntoutussuunnitelma>

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. 2016. Vanhemmuus. Viitattu 12.10.2016.
<http://www.kvtl.fi/fi/perhesivut/vanhemmuus/>

Kontu, E. & Suhonen, E. 2006. Erityisryhmän perustehtävä. Pedagogiset interventiot. Teoksessa Arjen moninaisuutta. Erityisryhmät päiväkodissa. 28,29. Toim. Kontu, E & Pihlaja, P. Stakes. Helsinki. Valopaino

Kontu, E. & Suhonen, E. 2006. Erityisryhmän perustehtävä. Moniammatillinen yhteistyö. Teoksessa Arjen moninaisuutta. Erityisryhmät päiväkodissa. 29,31,32. Toim. Kontu, E & Pihlaja, P. Stakes. Helsinki. Valopaino

Kupila, P. 2016. Varhaiskasvatuksen asiantuntijuus oppivassa työyhteisössä. Teoksessa Varhaiskasvatuksen käsikirja.306. Toim. Hujala, E. & Turja, L. Jyväskylä. PS- kustannus.

L 8.5.2015/580. Varhaiskasvatuslaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 9.8.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036#L1P2>

Lukimat. 2016. a. Pedagoginen arvio. Viitattu 9.8.2016. <http://www.lukimat.fi/sanasto/lukimat-sanasto/pedagoginen-arvio>

Lukimat. 2016. b. Oppimissuunnitelma. Viitattu 12.10.2016. <http://www.lukimat.fi/sanasto/lukimat-sanasto/oppimissuunnitelma>

Lukimat. 2016. c. Kolmiportainen tuen malli. Viitattu 12.10.2016. <http://www.lukimat.fi/lukimat-oppimisen-arviointi/tietopalvelu/taustaa/kolmiportainen-tuen-malli#section-3>

Lukimat. 2016. d. Pedagoginen selvitys. Viitattu 12.10.2016. <http://www.lukimat.fi/sanasto/lukimat-sanasto/pedagoginen-selvitys>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2016. a. Varhaisten kokemusten vaikutus aivojen kehitykseen. Viitattu 12.10.2016. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatus/lapsen_ja_vanhemman_varhainen_vu/varhaiset_kokemukset_ja_aivojen/

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2016. b. Leikin merkitys lapselle. Viitattu 12.10.2016. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/lasten_leikit/leikin_merkitys_lapselle/

McEnhill, L. 2010. Loss for children with learning disability. Teoksessa Brief Interventions with Bereaved Children. Toim. Kraus, K & Monroe, B. Oxford. Oxford University Press.

Oja, S. 2012. Tuki kolmiportaiseksi ja tuen prosessit. Teoksessa Kaikille kelpo koulu. Tuen toteuttaminen ja kehittäminen.42, 46–47. Toim. Oja, S. Jyväskylä. PS-kustannus.

Opetushallitus. 2014. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Viitattu 11.10.2016. http://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Peda.net. 2013. Integraatio ja inklusio. Viitattu 11.10.2016. <http://peda.net/veraja/rauma/tehostettujaerityinentuki/kasitteet/integraatio>

Peda.net. 2011. Erityinen tuki. Tornion toimintaohje. Viitattu 18.8.2016 http://www.peda.net/veraja/etuinfo/varhaiskasvatus/kasvun_ja_oppimisen_tuen_tasot/erityinen_tuki

Peda.net. 2013. Pedagoginen arvio ja oppimissuunnitelma. Tornion toimintaohje. Viitattu 12.10.2016. <http://www.peda.net/veraja/etuinfo/perusopetus/tehostettu/os>

Pihlaja, P. 2006. Puutteista oppimisen mahdollisuuksiin. Varhaiserityiskasvatuksen käsitteitä, käytäntöjä ja ohjeistusta. Teoksessa Arjen moninaisuutta. Erityisryhmät päiväkodissa. 14,22. Toim. Kontu, E & Pihlaja, P. Stakes. Helsinki. Valopaino

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. A. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi. KvaliMOTV- menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 4.10.2016. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_2.html

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. B. Koodaus. KvaliMOTV- menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 4.10.2016. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/viittausohje.html>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. C. Eettiset kysymykset. KvaliMOTV- menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 4.10.2016. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_1.html

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy.

Silius, K. 2008. Teemoittelu ja tyypittely. Tampereen teknillinen yliopisto. Viitattu 4.10.2016. http://matriisi.ee.tut.fi/hmopetus/hmjatko-opintosemma/2008/Silius_teemoittelu-tyypittely_141108.pdf

Sipari, S. 2008. Kuntouttava arki lapsen tueksi. Kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan rakentuminen asiantuntijoiden keskusteluissa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. 2005. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 2.10.2016. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf>

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. 2005. Vanhempien osallisuus varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 2.10.2016. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf>

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. 2005. Varhaiskasvatus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.11. Verkkojulkaisu. Viitattu 12.9.2016. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>

Suhonen, E. 2006. Elämää lähiöpäiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Teoksessa Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. 50. Toim. Kontu, E. & Suhonen, E. Helsinki. Yliopistopaino.

Svärd, P-L. 2000. Erityispäivähoidon laadun varmistaminen. Teoksessa Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. 92. Toim. Pihlaja, P & Svärd, P-L. Porvoo. WSOY.

Takala, M. 2006. Uuden profession käyttöönotto varhaiserityisopetuksessa. Teoksessa Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus.38. Toim. Kontu, E. & Suhonen, E. Helsinki. Yliopistopaino.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Vammaisen lapsen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Viitattu 14.9.2016.
<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-perheet/pieni-lapsi/vammaisen-lapsen-tukeminen-varhaiskasvatuksessa#kuntoutus>

Webfronter.com. 2016. Lapsihavainnointi, arviointi ja dokumentointi. Viitattu 2.10.2016.
http://webfronter.com/verkkonen/perhonen/menu0/VK/Suunnittelu_ja_dokumentointi/Frontpage-Varhaiskasvatuksen_suunnittelu_files/images/Havainnointi_ja_dokumentointi_teorია.pdf

Ylöjärven varhaiskasvatussuunnitelma. 2015. Tuen prosessi. Kuvio. Viitattu 12.10.2016 http://www.ylojarvi.fi/site/assets/files/12136/vasu_010415.pdf

LIITE 1

Kyselylomake lastentarhanopettajille

Kyselyn tarkoituksena on selvittää lastentarhanopettajien kokemuksia kolmiportaisesta tuesta ja sen toimivuudesta Vaasan kaupungin varhaiskasvatuksessa.

Vastaukset annetaan anonyymisti.

Kysymykset 1-4: ympyröi oikea vaihtoehto. Kysymykset 5-8: vastaa avoimesti.

1. Kuinka monta vuotta olet työskennellyt lastentarhanopettajana?
  - a) 0-5 vuotta
  - b) 5-10 vuotta
  - c) 10-20 vuotta
  - d) yli 20 vuotta

2. Miten erityislapset on sijoitettu päiväkodissanne?
  - a) Päiväkodissamme on integroitu erityisryhmä.
  - b) Päiväkodissamme erityislapset on integroituna tavallisiin ryhmiin.

3. Erityislastentarhanopettajan asema päiväkodissanne?
  - a) Päiväkodissamme on erityislastentarhanopettaja lapsiryhmässä.
  - b) Päiväkodissamme käy kiertävä erityislastentarhanopettaja.

4. Kuinka tuttu asia kolmiportainen tuki on sinulle?

(Asteikolla 1-5. 1= ei lainkaan tuttu, 5= erittäin tuttu)

1   2   3   4   5

Koetko, että haluaisit oppia/tietää kolmiportaisesta tuesta enemmän? Miksi, miksi ei?

---

5. Millaiseksi koet erityislapsille suunnattujen tukien riittävyyden ja laadun? (Saavatko lapset riittävästi tukea? Onko tuki oikeanlaista? Tukeeko se lapsen kehitystä?)

---

6. Koetko, että yksikköenne resurssit riittävät tällä hetkellä erityislasten tukemiseen? Jos ei, niin miksi?

---

7. Jos ryhmässänne huomataan lapsen olevan tehostetun- tai erityisen tuen tarpeessa, koetko, että lapsen tuen tarpeeseen tartutaan tarpeeksi nopeasti? Jos ei, niin miksi? Miten toimintaa voisi kehittää?

---

8. Kuinka nopeasti päätökset tuen antamisesta tehdään? Oletko tyytyväinen vai koetko, että päätöksiä pitäisi tehdä nopeammin?

---

9. Kuinka nopeasti tukitoimet saadaan käyttöön tehostetun- tai erityisen tuen päätöksen jälkeen? Onko toiminnassa mielestäsi kehitettävää? Perustele.

---

10. Millaisena koet yhteistyön erityislastentarhanopettajan kanssa?

---

11. Miten koet kolmiportaisen tuen toteutuvan/toimivan omassa yksikössäsi?

Kiitos vaivannäöstä!